

Nr 590

Av herr **Svensson** i Ljungskile **m. fl.**, i *anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 147, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m.*

I den överenskommelse emellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation, som ligger till grund för proposition nr 147 angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, heter det:

Vid utgången av nu ifrågavarande prissättningsperiod skall enligt överenskommelsen bedömningen av inkomstlikställigheten i jordbruket anpassas till förhållandena i storleksgruppen IV (25 ha) inom slättbygdsområdet.

Med anledning av att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet accepterat även denna del av överenskommelsen och nu hemställer att riksdagen skall binda sig för ett beslut, som inte skall tillämpas förrän om sex år, vill vi framhålla följande.

Den för jordbruket värdefullaste och allmänpolitiskt viktigaste grundsatsen i 1947 års beslut om riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken gällde målsättningen. Däröfver heter det i särskilda utskottets utlåtande nr 2 vid 1947 års riksdag:

Vad angår avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket vill utskottet erinra om att statsmakterna vid olika tillfällen under senare år uttalat, att jordbrukspolitiken bör syfta till att bereda jordbruket, bedrivit efter rationella förhållanden, full lönsamhet. *Riktpunkten* för den önskade inkomstförbättringen har även uttryckts så, att reallönen för jordbrukets arbetskraft, principiellt bör vara *likvärdig med reallönen för jämförliga arbetargrupper*.

Ordvalet visar att man var medveten om svårigheten att utan vidare göra en statistisk jämförelse av nominella inkomster. 1942 års jordbrukskommitté sökte fastställa löneklyftan emellan kördrängar och med dem jämställda arbetare i jordbruket och grovarbetare på landsbygden. Som grovarbetare räknades i undersökningen vägarbetare, skogsarbetare samt grovarbetare inom industri och byggnadsverksamhet. Jordbrukarna och deras familjemedlemmar skulle tillgodoräknas samma arbetsinkomst som lantarbetarna. Det förutsattes att denna inkomstjämförelse t. v. skulle ske inom totalkalkylens ram men att man senare, när den jordbruksekonomiska undersökningen hunnit utvidgas, skulle anknyta till kalkyler öfver typjordbruk.

Detta förutsatte att man bestämde sig för vad slags jordbruk man skulle utgå ifrån vid inkomstjämförelsen. Majoriteten inom 1942 års jordbrukskommitté hävdade att man beträffande södra och mellersta Sveriges slättbygder borde eftersträva en sådan rationalisering "att man på lång sikt vid prisavvägningen skulle utgå från jordbruk i storleksgruppen 20—30 hektar". Härtill fogadas emellertid följande slutsats. "I övriga delar av landet synes man däremot *även på lång sikt* böra tänka sig att avväga jordbruksstödet efter behovet för något mindre jordbruk." För den närmaste tiden drog kommittén följande slutsats:

Redan om man utgår från att prisavvägningen under avsevärd tid framåt kommer att baseras på jordbruk av basjordbrukets rationaliseringsgrad, finnes ett arbetsfält för rationaliseringssträvandena, som är så omfattande och svårbearbetat, att det måste beräknas komma att förflyta *ett betydande antal* år, innan detta rationaliseringsarbete är i huvudsak fullbordat.

Dävarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, Per Edv. Sköld, intog en försiktigare och mera realistisk hållning än 1942 års jordbrukskommitté. Efter att ha relaterat dess synpunkter yttrar han:

Även om jag anser det önskvärt, att utvecklingen i slättbygderna åtminstone *i viss utsträckning* skall gå i den av kommittén angivna riktningen, kan man därför enligt min uppfattning knappast räkna med att detta skall ske i sådan omfattning eller så snabbt, att man nu kan förutsäga, *om eller när* en höjning av den storleksgrupp, som skall ligga till grund för avvägningen av det allmänna prisstödet, skall kunna ske *i slättbygderna*.

Från bondeförbundet väcktes auktoritativa motioner av herr Gränebo m. fl. i första kammaren och av herr Svensson i Grönvik m. fl. i andra kammaren med yrkande att basjordbruket måtte fastställas till att omfatta gruppen 10—15 hektar. Herr Sandberg i Umeå yrkade i motion nr 387 i andra kammaren, att riksdagen måtte uttala, att för norra Sverige typjordbrukskalkyler skulle upprättas, omfattande även jordbruk i storleken 5—10 hektar, och att driftresultaten vid dessa jordbruk skulle beaktas vid bestämmandet av det särskilda differentieringsbidraget till jordbruket i Norrland.

Jordbruksutskottet tog avstånd från tanken att man skulle anknyta till normjordbruken med 20—30 hektar åker. Inte heller jordbruk med mindre än 10 hektar ansågs representativa. Slutsatsen blev följande:

Inom gruppen 10—20 hektar rymmes däremot huvuddelen av de egentliga bondejordbruken, vilkas brukare helt eller till allra största delen erhålla sin försörjning genom arbete i det egna jordbruket. Utskottet finner under sådana förhållanden en avvägning av det allmänna prisstödet med hänsyn till förhållanden inom storleksgruppen 10—20 hektar innebära ett skäligt hänsynstagande till de faktiska förhållandena inom jordbruket och

till önskemålet om att jordbruksbefolkningen skall uppnå likställighet i inkomsthänseende med andra befolkningsgrupper.

Utskottet ansåg inte heller att man borde begränsa gruppen på sätt som bondeförbundet föreslagit. Dels skulle det ge en alltför smal bas och dels var skillnaden i genomsnittsareal ringa emellan grupperna 10—15 och 10—20 hektar, eftersom flertalet i sistnämnda grupp låg under 15 hektar. Bondeförbundets representanter i utskottet vidhöll dock i en reservation att skäl talar för "övervägande av en mindre storleksordning för det jordbruk, som skall utgöra mätare på lönsamheten".

Innebörden i 1947 års beslut var emellertid inte att prissättningen skulle bli ett direkt resultat av en siffermässig inkomstjämförelse emellan en viss grupp jordbruk och en viss grupp arbetstagare inom andra delar av näringslivet. De statistiska räkneoperationerna skulle vara ett stöd för en allmän bedömning. På s. 26—28 i särskilda utskottets betänkande diskuteras dessa problem. Det heter bl. a.: "En av de viktigaste uppgifterna i samband med avvägningen av det allmänna prisstödet är att tillse, att avvägningen verkligen leder till avsedd lönsamhet i olika delar av landet." En annan fråga som skulle beaktas var, hur det sammanlagda resultatet av priserna skulle återverka på de grupper av jordbruk, som var större, respektive mindre, än basjordbruket. Departementschefen hade i sin proposition framhållit att ej önskvärda differenser borde kunna motverkas "genom det sätt på vilket stödet åt olika grenar av jordbruksproduktionen avväges". Han yttrade:

Då animalieproduktionen spelar den största rollen för de mindre jordbruken och vegetabilieproduktionen den största rollen för de större jordbruken, bör man redan genom avvägningen av stödet mellan dessa båda produktionsgrenar kunna eliminera i vart fall en betydande del av de differenser i fråga om lönsamheten, som eljest skulle kunna uppstå mellan basjordbruken och jordbruken i därövanför liggande storleksgrupper.

I sista hand borde en mjölkavgift kunna påföras de större jordbruken. Utskottet sammanfattade sin ståndpunkt på följande sätt:

Utskottet vill till slut beträffande samtliga de nu berörda problemen framhålla, att de principer, efter vilka dessa böra lösas, böra vara dels att prisstödet verkligen skall ge avsedd lönsamhet åt basjordbruken i olika delar av landet, dels att särskilda regleringsåtgärder äro befogade, i den mån denna avvägning för jordbruken i vissa delar av landet eller för vissa grupper av jordbruk genomsnittligt skulle leda till en lönsamhetsgrad, mera avsevärt överstigande den som statsmakterna avse att stödja. Till frågan hur en lösning enligt dessa principer tekniskt sett bör utformas, synes det icke nödvändigt att nu taga ställning.

Statsmakternas ståndpunktstagande år 1947 angående jordbrukspolitikens målsättning, valet av basjordbruk och kraven på rationalisering

föregicks alltså av ett ingående övervägande, och slutsatserna var mera nyanserade än den allmänna debatten om dessa frågor i många fall sedan varit.

Den passus i prisöverenskommelsen, som innebär att man om sex år skall gå över till normjordbruket vid beräkning av inkomstlikställighet emellan jordbruket och andra folkgrupper, är långt mera kategorisk och onyanserad än den ståndpunkt, som 1942 års jordbrukskommitté intog — *en ståndpunkt, som 1947 års riksdag för sin del vägrade att godkänna.*

En inkomstlikställighet mellan 18 500 jordbrukare med 20—30 hektar åker å ena sidan och industriarbetarna i dyrortsgrupperna 2 och 3 å andra sidan har ju i och för sig inte något större intresse. Det väsentliga är hur prissättningen återverkar på de 85 procent av Sveriges jordbrukare, som har mindre åkerareal än 20 hektar. Det bör i detta sammanhang observeras att slättbygdernas normjordbruk har betydande inkomster av brödspannmål, oljeväxter och sockerbeter. Flertalet av Sveriges jordbrukare har däremot mera utgifter än inkomster från denna varugrupp. Beträffande denna varugrupp kan man alltså genom prishöjningar förbättra driftresultatet för slättbygdernas normjordbruk samtidigt som man försämrar det för flertalet jordbrukare.

Om man vill taga hänsyn till hur prissättningen återverkar på olika landsändar och på olika storleksgrupper av jordbruk, så finns det ingen anledning att gå omvägen över slättbygdernas normjordbruk. Det är fortfarande mera realistiskt att direkt undersöka utvecklingen inom basjordbruken, som dels är tre gånger så många och dels mera representativa för jordbruksbefolkningens majoritet. Även om det skulle vara så att en jämförelse emellan basjordbruken och den nu accepterade industriarbetargruppen i längden skulle leda till för höga priser — och därom synes båda parterna nu vara överens — så är det enligt vår mening riktigare att modifiera kraven på den grupp jordbruket skall jämföras med än att anknyta till normjordbruk med 20—30 hektar åker. *Det förefaller mindre välbetänkt att avskaffa en stor del av Sveriges jordbrukare för en räknemetods skull.* Över huvud taget blir det i längden ohållbart att pressa de statistiska mätningssinstrumenten alltför hårt. Jordbrukets ekonomiska förhållanden kan inte restlöst infångas med dylika metoder. Undertecknad Svensson påpekade detta i en reservation till 1942 års jordbrukskommittés betänkande. Efter ett resonemang om formerna för prissättningen heter det i denna reservation:

Jag anser därför att försök bör göras med typjordbrukskalkyler för basjordbruk med 10—20 hektar åker. En annan sak är att prissättningen inte utan vidare kan få bli ett direkt resultat av denna kalkyl. Prissättningen blir alltid till sist en bedömningsfråga, varvid hänsyn får tagas både till typjordbrukskalkylen, totalkalkylen, marknadsutvecklingen och andra kända ekonomiska förhållanden.

Hur diskutabel den statistiska grunden i många fall är framgår på ett nästan parodiskt sätt av en passus i protokollet från statens jordbruksnämnds sammanträden den 14 mars 1959. Det heter i § 2:

Förhandlingsdelegationen beslöt meddela jordbruksnämnden, att delegationen för sin del vore beredd acceptera förslaget och tillstyrka detsamma inför Lantbruksförbundets och RLF:s beslutande instanser, under förutsättning *dels* att inkomstklyftans storlek blev fastställd till 3 600 kronor — —.

En övergång från basjordbruk till normjordbruk vid inkomstjämförelsen kommer att utsätta även den nuvarande basjordbruksgruppen för ett psykologiskt och administrativt tryck, som leder till ökad bortrationalisering. Samtidigt ökas motsvarande tryck på de småbrukare, som har mindre än 10 hektar. Detta så mycket mera som statsrådet höjt målsättningen för jordbrukets rationalisering till s. k. tvåfamiljsjordbruk med 25—45 hektar åker. Visserligen gäller även detta i första hand slättbygderna, men återverkningar utefter hela linjen lär inte utebli.

Även om man vore övertygad om att den i årets propositioner framlagda målsättningen på lång sikt vore riktig, så funnes det enligt vår mening ändå anledning till betänksamhet inför den forcering av landsbygdens omdaning, som statsrådet syftar till. Den industriella produktionskapacitet, som förstördes under kriget, är nu utbyggd i de gamla industriländerna. Sexstatsunionen har tills vidare komplicerat vårt handelspolitiska läge. Ryssland och dess drabantstater har ökade resurser, som gör att denna statsgrupp kan sätta in en hård konkurrens på vissa områden. Slutligen har man i fortsättningen att räkna med ökad konkurrens även från Asien. Även om det inte blir en lågkonjunktur i vanlig mening är det inte uteslutet att svensk industri ställes inför så många anpassningsproblem att det under 1960-talet blir svårt nog att skapa sysselsättning både för de större ungdomskullar, som tillföres arbetsmarknaden, och för den arbetskraft, som kommer att frigöras från jordbruket *utan* skärpta åtgärder från statsmakternas sida. Det är enligt vår mening inte välbetänkt att utan föregående utredning och närmare kännedom om den ekonomiska utvecklingen nu binda statsmakterna på det sätt som statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet föreslår.

Man kan också sätta i fråga det lämpliga i att statens jordbruksnämnd och jordbrukarnas förhandlingsdelegation i en vanlig prisuppgörelse inrymmer jordbrukspolitiska beslut av den räckvidd det här är fråga om. Åtminstone en av de delegerade, hr Ahlsten, har haft blicken öppen för den sidan av saken. Han skriver följande i ett uttalande till jordbruksnämndens protokoll:

Enligt vad som framgått av bokföringsresultaten från JEU, har brukarna av storleksgrupp 10—20 ha (grupp III) haft full sysselsättning vid sina

jordbruk. Ur denna synpunkt måste det anses synnerligen betänkligt att vederbörande grupp III helt förbises vid skapande av den jämförelsegrupp, som vid avtalsperiodens slut skall utgöra jämförelsegrupp för inkomstlikställighet med industriarbetarna i ortsgrupperna 2 och 3.

En alltför hastig övergång till storleksgrupp IV (20—30 ha) som jämförelsegrupp kan lätt leda till att gårdarna i grupp III endast får värde som rationaliseringsobjekt, varav följer att betydande kapitalförluster för vederbörande brukare kan uppstå.

Med hänsyn härtill har jag ansett att i överenskommelsen skulle ha införts följande uttalande: "Vilken eller vilka storleksgrupper inom jordbruket, som efter avtalsperiodens utgång skall läggas till grund för inkomstlikställigheten med industriarbetarna i ortsgrupp 2 och 3 bör ytterligare utredas och i god tid bli föremål för riksdagsbeslut."

Med stöd av det ovan anförda hemställes,

1) att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 147 icke måtte fatta beslut om den storleksgrupp av jordbruk, som om sex år skall läggas till grund för inkomstjämförelsen emellan jordbruket och andra folkgrupper,

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig utredning av huru man med bibehållande av 1947 års målsättning skall kunna lösa de tekniska problem, som aktualiserats i samband med inkomstjämförelsen emellan den i jordbruket sysselsatta arbetskraften och andra jämförbara folkgrupper.

Stockholm den 5 maj 1959

Wald. Svensson

O. Malmberg

Ragnhild Sandström

Olof Johansson

Hj. Ahman

Arvid Nilsson
i Lönsboda

Manne Ståhl